

Kommissorium for Følgegruppe for implementering af national strategi for data management baseret på FAIR principper (FAIR Følgegruppe)

Anden mandatperiode: 2023-01-01 - 2024-12-31

1. Kommissoriets baggrund

En systematisk digitalisering i alle faser af forskning og udvikling gør, at forskningsresultater let kan deles og bruges hurtigere og nemmere. Forskningsdata kan genanvendes og bruges af andre forskere, og resultater kan reproducere med henblik på en bedre forståelse og kontrol af resultaterne. Det fremmer en mere effektiv og bedre forskning samt øger tilliden til forskningen. Det kræver til gengæld en systematisk beskrivelse af datas indhold, hvor data opbevares, og ikke mindst hvem der har adgang til at bruge data.

Derfor har Europa Kommissionen lanceret en række politiske og strategiske initiativer, der har til formål at understøtte en bedre forsknings- og samfundsmæssig udnyttelse af forskningsdata, herunder blandt andet European Open Science Cloud (EOSC). EOSC har til formål at etablere et Web of FAIR data (**F**indable, **A**ccessible, **I**nteroperable, **R**eusable)¹, der skal gøre det nemmere at finde og genanvende forskningsdata på tværs af landene i Europa.

Uddannelses- og Forskningsstyrelsen offentliggjorde i 2018 en strategi for nationalt samarbejde om digital forskningsinfrastruktur, der anbefalede at få udarbejdet en strategi for data management baseret på FAIR principper (herefter "strategien"). Denne strategi blev offentliggjort i 2021, hvorefter FAIR Følgegruppen blev nedsat med kommissorium for sin første mandatperiode 2021-08-27 til 2022-12-31.

Strategien har bl.a. som mål at etablere basis for beslutninger om en national implementering og finansiering af en data management-praksis, som er baseret på FAIR-principperne. Det betyder, at data skal kunne findes, tilgås, sammenkobles og genbruges, og at betingelserne for brug af data er klart formuleret. Herigennem skal det tilstræbes, at mængden af forskningsdata fra danske offentlige forskningsinstitutioner, der opfylder principperne i FAIR, øges markant. Danmark skal være en proaktiv deltager i den europæiske udvikling frem mod en bedre udnyttelse af værdien af forskningsdata, herunder følge EOSC politikker og standarder.

Implementeringen af strategien fordrer, at dem der producerer forskningsdata, implementerer en ny praksis. Der vurderes fortsat at være et behov for at koordinere og følge dette arbejde, og FAIR følgegruppen har derfor fået forlænget sin mandatperiode til udgangen af 2024. Dette kommissorium beskriver de indsatsområder, der skal arbejdes med i forhold til strategien - inklusiv det forudgående arbejde².

2. Følgegruppens formål

Følgegruppen har til opgave at indhente viden om fremdriften i FAIR strategiimplementeringen på universiteterne og øvrige forskningsinstitutioner, herunder kommunikere succeser, udeståender og

¹ The FAIR Principles: <https://www.go-fair.org/fair-principles/>

² Ultimo 2022 overbragte FAIR Følgegruppen til Uddannelses- og Forskningsstyrelsen "Afrapportering vedrørende den Nationale Strategi for Data Management baseret på FAIR Principper (2022)". <https://zenodo.org/record/7575581#.Y-JNay8631x>

udfordringer. Følgegruppen forestår ikke selv implementering, men koordinerer implementeringen af strategien på nationalt niveau og redegør for udviklingen ved monitorering af indsatser.

Dette arbejde omfatter en række indsatsområder for universiteternes opfølgning på strategien. Nogle indsatsområder vedrører de forskningsfinansierende fonde, og andre involverer DeiC (Dansk e-Infrastruktur Konsortium) som havende en aktiv rolle i samarbejde med universiteterne. Særligt fokus ønskes på den del af implementeringen, som kræver national koordinering på tværs af alle involverede parter (forskningsinstitutioner, fonde, DeiC m.fl.).

3. FAIR Følgegruppens forankring og form

Følgegruppen og dens kommissorium etableres af Uddannelses- og Forskningsstyrelsen. Den sammensættes med sigte på at repræsentere universiteterne såvel som de øvrige forskningsinstitutioner samt de offentlige og private fonde. Følgegruppen mødes 6-8 gange om året eller efter behov. Første møde i mandatperioden afholdes i første halvår 2023. DeiC vil levere sekretariatsbistand og afholde eventuelle udgifter til arbejdet.

For at understøtte implementeringen af strategien kan Følgegruppen organisere og/eller omorganisere arbejdsgrupper, der adresserer de forskellige indsatsområder i forhold til implementeringen. De arbejdsgrupper, som følgegruppen nedsætter, vil referere til Følgegruppen.

Uddannelses- og Forskningsstyrelsen vil efter modtagelse af Følgegruppens årlige leverancer tage stilling til om Følgegruppens mandat skal forlænges yderligere.

Forperson for DeiC's bestyrelse er tillige forperson for Følgegruppen.

4. Følgegruppens sammensætning

- Formanden for Bestyrelsen for DeiC (forperson for Følgegruppen)
- Fire ledelsesrepræsentanter fra universiteterne udpeget af Danske Universiteter
- En repræsentant fra Danske Universiteters Sekretariat
- En repræsentant udpeget fra DeiC
- Tre til fire repræsentanter fra private og offentlige danske fonde
- En repræsentant udpeget fra Danmarks Frie Forskningsfond
- Vicedirektør for Forskning og Vidensbaseret Innovation, Uddannelses- og Forskningsstyrelsen

5. FAIR Følgegruppens leverancer

FAIR Følgegruppen leverer årligt handlings- og statusrapporter til Uddannelses- og Forskningsstyrelsen, som er den opdragsgivende myndighed. Danske Universiteter modtager samtidig handlings- og statusrapporterne til orientering.

Handlingsplanen skal udarbejdes blandt andet på baggrund af bidrag fra de arbejdsgrupper, som Følgegruppen nedsætter. Handlingsplanen skal indsendes til Uddannelses- og Forskningsstyrelsen senest den 1. april hvert år. Herefter skal Følgegruppen udarbejde en statusrapport, der beskriver fremskridt i handlingsplanen. Denne rapport skal indsendes til Uddannelses- og Forskningsstyrelsen senest den 15. december.

Det skal ved redegørelsen for fremdriften i universiteternes implementering af strategiens indsatsområder uddybes og monitoreres, hvorledes og i hvilken grad implementeringen koordineres nationalt. Der redegøres særligt for følgende indsatsområder, men er ikke begrænset til:

Politikker, værktøjer og forskerstøtte til FAIR data management

1. Hvorledes arbejder forskellige fagdiscipliner med implementering af FAIR principperne i forskningspraksis? For eksempel i deres fagspecifikke workflows, værktøjer etc., evt. med inspiration fra/i samarbejde med internationale forskningsmiljøer?
2. Hvilke politikker samt motiverende og understøttende indsatser findes der til at understøtte adgang til og genanvendelse af forskningsdata, blandt andet ved brug af Persistent Identifiers (PID) til digitale forskningsobjekter (data, software, instrumenter, publikationer med mere)?
3. Beskriv bedste praksis for data governance og -politikker/retningslinjer til varetagelse af det overordnede ansvar for data også efter, at forskere har forladt institutionen og/eller projektf finansieringen er ophørt.

Etablering af FAIR infrastruktur og langtidsbevaring

4. Hvilken infrastruktur er til rådighed for langtidsbevaringen (10+ år) af forskningsdata af enhver art på nationalt niveau, og hvordan sikres sammenhæng og samarbejde mellem forskningsinstitutionerne, DeIC og Rigsarkivet om langtidsbevaringen?
5. Hvorledes kan tjenester for datamanagementplaner fortsat udvikles nationalt og internationalt, gøres maskinlæsbare og anvendes i forbindelse med anmeldelse af forskningsdata til Rigsarkivet?
6. Det uddybes, hvorledes forskningsinstitutionerne arbejder med sikkerhedsinfrastruktur (Authentication, Authorization and Accounting Infrastructure, AAAI) specifikt og specielt for sensitive data med henblik på, at også disse kan gøres FAIR.

FAIR finansieringsplan

7. EU-programmer (fx Horizon Europe) stiller i forbindelse med ansøgninger krav til bevillingsmodtagere om udformning af datamanagementplaner. I hvilken udstrækning kan nationale forskningsfonde have gavn af at følge denne praksis?
8. Kan netop de forskningsdata, der lægges til grund for publicerede forskningsresultater kræves at være tilgængeliggjort i henhold til FAIR principperne efter projektets ophør med som minimum metadata og en Persistent Identifier (PID), selv når data ikke er åbent tilgængelige?
9. Hvilke omkostninger til datahåndtering kan medtages i budgetterne?

Plan for opbygning af FAIR kompetencer og viden

10. Hvilke kompetenceprofiler har forskningsinstitutionerne opstillet for Data Stewardship forskerstøttefunktion til forskere? Hvordan har forskningsinstitutionerne opbygget Data Stewardship forskerstøttefunktion til forskere?
11. I hvilken grad er der interesse for at udvikle og udbyde forskerstøttefunktionen i fællesskab på nationalt niveau? F.eks. under et centralt eller decentralt nationalt kompetencecenter.
12. Er der hos forskningsinstitutionerne interesse for national koordinering af undervisningstilbud (ikke forskerstøtte) inden for FAIR forskningsdatamanagement? Kan et eventuelt nationalt samarbejde sigte på arbejdsdeling, specialisering og fælles nationale udbud af undervisningstilbud – f.eks. i form af et kompetencecenter i regi af DeIC? Der tales om undervisning på alle niveauer, fra bachelor til efteruddannelse af videnskabeligt personale.
13. Hvordan bruges der på nuværende tidspunkt incitament-strukturer, eller meritering nationalt eller internationalt for FAIR datamanagement-praksis på forskningsinstitutionerne?

Sikkerhedsaspekter for samarbejde om FAIR data

14. Hvilke krav skal der stilles til sikkerhed i forbindelse med opbevaring og deling af data?
15. I lyset af forskningsgruppernes behov for at kunne arbejde nationalt og internationalt med sensitive data, hvilket fordrer stærk og fleksibel governance, uddybes det, hvilke nationale og internationale løsninger/services, der kan understøtte dette behov.
16. Kan der tilvejebringes en bedre forståelse for spektret af datas sensitivitet? Det vil sige ikke kun personfølsomhed, men også aftaler, dual use pre-print, IPR mv., herunder også forskernes egne kriterier for, hvorledes sensitivitet for deres data kan forstås.

Datas værdisætning

17. Hvilke kriterier for datas værdi (kuratering) og økonomiske modeller anlægger lokale, nationale og internationale datalagringstjenester med henblik på at vurdere bevaringsrationale, økonomi og bæredygtighed?